

Bidrag til kulturpolitisk redegørelse

På vegne af Boghandlerforeningen, der repræsenterer 220 medlemmer, heriblandt både fysiske og online-boghandlere, vil vi gerne sige tak for at få mulighed for at bidrage til den kulturpolitiske redegørelse.

Evnen til at læse er afgørende for et menneskes muligheder i livet, og et rigt og let tilgængeligt udvalg af bøger på dansk i alle formater er en vigtig forudsætning for dansk kultur og sprog. Læsning er en uvurderlig kilde til dannelse og uddannelse, det styrker vores koncentrations- og forestillingsevne og evne til at engagere os i andre menneskers handlinger og følelser. Læsning er afgørende for børns identitetsdannelse, sproglige udvikling og i sidste ende for, hvilke veje der åbner sig videre i livet. At kunne læse er altså afgørende for at kunne tage del i den kultur og det samfund, man er en del af.

Læsningens og bogens vilkår 2023

Læsningen og bogens vilkår i dag er præget af, at danskernes læsevaner er i forandring. Læselysten er dalende, og tiden, danskerne bruger med en bog, er presset af andre fritidsaktiviteter og i høj grad sociale medier, film, serier og spil. Samtidig fylder de digitale bøger, især lydbøgerne, mere, hvilket især det seneste år har betydet nedgang i det fysiske bogsalg. I en tid, hvor danskernes medievaner går mere og mere i retning af lyd og streaming, er det naturligt, at bøgerne følger med, hvis de skal kunne konkurrere om danskernes tid. Samtidig har den fysiske bog nogle helt særlige dannende og fordybelsesfremmende kvaliteter, som de digitale formater ikke kan erstatte, og derfor er det vigtigt at understrege, at de digitale bøger ikke kan erstatte den fysiske bog, men blot udvide antallet af situationer, hvor vi kan befinde os i bøgernes verden og dermed få gavn og glæde af deres perspektivudvidende, empatiske, oplysende og underholdende kvaliteter.

Kun læsning i den fysiske bog kan træne vores evne til at koncentrere og fordybe os i længere tid. Fordybelse er afgørende, når vi læser litterære tekster eller læser for at forstå noget indgående. Nok er læsning på skærm læsning, men forskning peger på, at vi ikke opnår samme grad af fordybelse som ved papirbogs-læsning. Skærmlæsning lægger i højere grad op til skimning, og læser man på f.eks. telefon, iPad eller computer, der har flere funktioner end blot at vise litterære tekster, er det nemmere at blive distraheret og dermed sværere at holde koncentrationen om læsningen. Derfor spiller den fysiske bog en uerstattelig rolle i dannelsen af børn og unge i dag, og det er vigtigt at fokusere på bred og let tilgængelig litteratur i fysisk form for alle.

Læselysten skal i fokus

Forskning viser, at jo tidligere i barndommen man får skabt gode læsevaner, jo større sandsynlighed er der for, at de varer ved ind i voksenlivet. Derfor er det bekymrende, at læselysten blandt børn og unge i Danmark ikke bare er lav, men også falder med alderen. Bogpanelets rapport 'Børn og unges læsning 2021' fra 2022 viser, at mens 64 % af børnene, der går i 5. klasse, nyder at læse i deres fritid, gælder det kun knap hver anden i 8. klasse. Især i overgangen fra 7. til 8. klasse ændrer børnenes formål med at læse sig: De læser mere for at lære noget og mindre for sjov. Samtidig viser rapporten, at eleverne i 5.-8. klasse bruger mere tid på sociale medier – tid, der går fra læsningen.

Det understreger, at bogen som kilde til underholdning og adspredelse i disse år får hård konkurrence fra især sociale medier. Derfor er det vigtigt at fokusere på indsatser, der fremmer bogens plads i børn og unges tværmediale kulturforbrug, især i lyset af at studier viser en sammenhæng mellem mistrivsel og stort forbrug af digitale medier.

Mange børn og unge forbinder læsning med pligt og skole. Hvis bogen skal kunne konkurrere om børn og unges fritid, må læsningen rebrandes som forbundet med lyst i stedet for pligt. 'Børn og unges læsning 2021' viser, at positive oplevelser med bøger i barndommen, højtlesning og at snakke om bøger og læsning er vigtige elementer i at skabe begejstring for læsning og bøger. Særligt for de yngre børn har hyppig højtlesning en afgørende betydning for, i hvor høj grad de oplever læselyst. Vil man fremme børns læselyst, er et af rådene fra Slots- og Kulturstyrelsens rapport 'Kortlægning af læselystprojekter' fra 2021 desuden, at man skaber nye indgange til læsning og litteratur sammen med børnene og danner et fællesskab omkring læsningen. Det er derfor vigtigt for bogens demokratisering, at daginstitutioner, skoler og fritidsordning, hvor børn tilbringer rigtig meget tid, har adgang til inspirerende og tidssvarende kvalitetslitteratur.

Bøgerne skal følge med tiden

Gode oplevelser med læsning tidligt i livet og at have adgang til litteraturen i så mange situationer som muligt er altså afgørende for at udvikle en livslang og vedvarende læselyst. Det stiller krav til litteraturens tilgængelighed, formidlingen af den og til, at bogens formater følger med læsevanerne, som vi ser det med de digitale bøger. Men det stiller i høj grad også krav til bøgernes indhold og sprog. En stor motiverende faktor ved læsningen er oplevelsen af identifikation og indlevelse, og derfor er det vigtigt i arbejdet med at fremme børn og unges læselyst, at de bliver præsenteret for tidssvarende litteratur, de kan spejle sig i. Her er det afgørende, at sproget er nutidigt, så vanskeligheder ved at tyde gammeldags sprogbrug ikke blokerer for læselysten. Selvom den ældre børnelitteratur rummer store skatte, og mange forældre og lærere gerne fremhæver klassikerne for deres børn og elever, er det vigtigt for etableringen af læselysten, at børnene møder tidssvarende og relaterbar litteratur. Derfor er det vigtigt, at der fortsat bliver skrevet og formidlet kvalitetslitteratur på dansk.

Opsummeret er de vigtigste temaer, en kulturpolitisk redegørelse skal adressere:

- Læsningens og litteraturens afgørende betydning for en dannet befolkning, der er i stand til at fordybe sig, tilegne sig viden og dermed at tage del i samfundet på et oplyst grundlag.
- Vigtigheden i at styrke læselysten blandt børn og unge ved at sikre adgang til tidssvarende, relaterbar litteratur, der skaber identifikation.
- Vigtigheden i at skabe en frugtbar læsekultur, ved at åbne litteraturen på nye måder og skabe fællesskab omkring læsningen.
- Vigtigheden i at styrke bogens position i børn og unges tværmediale kulturforbrug og fokus på bogens empati- og fællesskabsøgende kvaliteter som modvægt til den mistrivsel, mange børn og unge oplever som resultat af stort forbrug af digitale medier.
- Sikre den fysiske bogs tilgængelighed og udbredelse gennem styrkelse af forlag, organisationer, som arbejder for udbredelse af læsning og litteratur, medier, biblioteker og boghandlere.
- Sikre, at dansk som lille sprogområde overlever gennem kvalitetslitteratur for børn, unge og voksne.

Hos Boghandlerforeningen ser vi frem til at modtage den endelige kulturpolitiske redegørelse og ikke mindst til at fortsætte dialogen om, hvordan vi fremover kan spille en afgørende rolle i at fremme bogens plads i børn og unges kulturforbrug, skabe nye indgange til læsning og bøger og sikre, at alle danskere har rig mulighed for at møde tidssvarende og relaterbar litteratur.